

ปัญหามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตาม ประมวลกฎหมายอาญา¹

ทวีสิน ลินสุวรรณ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎี หลักการการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า ตามประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยเรื่องการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ หมวด 3 โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย ส่วนที่ 1 โทษ มาตรา 30/1 ถ้าหากในอนาคตมีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยเรื่องดังกล่าวและนำไปใช้กับผู้กระทำความผิดกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุก โดยที่ไม่รอลงโทษหรือรอลงการกำหนดโทษให้กับผู้กระทำความผิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยว่าด้วยการบังคับโทษนั้น ยังไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุก ซึ่งหากมีบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย เพราะว่าช่วยลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำได้ เมื่อจำนวนนักโทษจำคุกน้อยลงทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทำงานน้อยลงไปด้วย ทำให้การจัดการดูแลนักโทษของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลต่อมาช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินที่ใช้หมดไปกับการจัดการดูแลนักโทษจำคุก และทำให้ผู้ต้องโทษจำคุกไม่มีประวัติว่าเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนอันจะช่วยลดปัญหาการตีตราจากสังคมที่มองคนที่ต้องโทษจำคุกเป็นคนดีไม่ให้โอกาสทางสังคม ทำให้คนเหล่านั้นอยู่อย่างยากลำบาก และคนเหล่านี้อาจกลับตัวกลับใจเป็นพลเมืองดีต่อสังคมอย่างแท้จริง เพราะจะรู้สึกสำนึกในความผิดที่ได้กระทำลงไปเนื่องจากได้รับโอกาสจากกระบวนการยุติธรรมและจากสังคม ซึ่งช่วยลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้

จากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ยังมีปัญหาบางประการที่หากมีการเพิ่มเติมเข้าไปในประมวลกฎหมายอาญา จะทำให้การบังคับใช้โทษแก่ผู้กระทำความผิดมีทางเลือกและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรม โดยสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จรล เล็งวิทยา และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล และรองศาสตราจารย์จุฑพร วงศ์ทองสรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหากฎหมายไม่เปิดช่องให้ผู้ต้องโทษจำคุกขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุก เนื่องจากประเภทของโทษตามกฎหมายอาญาค่อนข้างจำกัด จึงทำให้การพิพากษาคดีศาลไม่สามารถเลือกใช้โทษที่เหมาะสมกับสภาพความผิดและตัวผู้กระทำความผิด และโทษที่ศาลเลือกใช้ส่วนใหญ่ คือ โทษจำคุกและปรับ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบโทษทางอาญาจึงมีความสำคัญ เพราะประเภทของโทษที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้เท่าที่ควรและไม่สามารถนำมาใช้กับความผิดทุกประเภท และด้วยกฎหมายอาญาของไทย ได้นำมาตรการดังกล่าวมาใช้แต่เพียงขอบเขตที่จำกัด จึงควรมีการพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมนั้น สามารถนำมาบังคับใช้ในลักษณะของโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง โดยให้เป็นมาตรการเสริมแทนโทษจำคุก³ ตามมาตรา 30/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายเปิดช่องให้ศาลสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ได้นั้น ศาลจะต้องพิพากษาปรับจำเลยก่อน และต่อมามีพฤติการณ์ที่จำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับและเมื่อศาลพิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติและสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับแล้วเห็นเป็นการสมควร ศาลจะสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ การทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์จะไม่ถูกนำไปใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล การที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกจริงๆ โดยที่มิได้รับรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ บุคคลนั้นก็จะถูกส่งตัวไปควบคุมตัวอยู่ ณ เรือนจำ ซึ่งโทษจำคุกบางฐานความผิดหรือจำนวนโทษที่ได้รับมีเพียงเล็กน้อย ซึ่งการนำผู้กระทำความผิดไปรับโทษยังเรือนจำนั้น ไม่ได้ช่วยในการแก้ไขเยียวยาหรือฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลดี กลับกันทำให้ผู้กระทำความผิดได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่ดีกับนักโทษคนอื่น ๆ เมื่อออกมาแล้วผู้นั้นมีโอกาสที่จะกระทำความผิดซ้ำ หรือไม่อาจกลับตัวเป็นพลดีได้ หรือสังคมไม่ยอมรับ เกิดการตีตราจากสังคม ทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่อย่างยากลำบากในสังคมและจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่ยากลำบาก

ประเด็นปัญหาประการที่สอง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/2 ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีเงินชำระค่าปรับ โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดแถลงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานะทางการเงิน กฎหมายบัญญัติให้ศาลสามารถที่จะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ หากภายหลังปรากฏว่าผู้กระทำความผิดมีเงินเพียงพอที่จะชำระค่าปรับได้ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ก็เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกหรือกักขังระยะสั้น ที่ไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิด

³ พรรณิภา พลศิลป์. มาตรการเสริมโทษทางอาญา: ศึกษากรณี การให้ทำงานบริการสังคม. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553.

ต้องเข้าสู่เรือนจำ เพราะการเข้าสู่เรือนจำไม่ได้ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลดีและกลับตัวเป็นพลดีต่อสังคมแต่อย่างใด หากพิจารณาจากมาตรา 30/2 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายอาญา กับ วรรคสองในมาตราเดียวกัน ซึ่งมาตรา 30/2 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า ถ้าภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แล้ว หากความปรากฏต่อศาลภายหลังหรือปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้กระทำความผิดที่ศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ มีเงินพอที่จะชำระค่าปรับแล้ว ศาลจะเพิกถอนคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์เสียค่าปรับ ซึ่งก็มีมาตรา 30/2 วรรคสอง แห่งกฎหมายเดียวกัน ที่บัญญัติว่า ในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับอยู่ หากผู้กระทำความผิดไม่ประสงค์ที่จะทำงานดังกล่าวต่อไป ผู้นั้นจะขอเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์และขอชำระค่าปรับแทนนั้น ซึ่งการที่ศาลใช้ดุลพินิจในการเปลี่ยนคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมโดยการให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับแทนนั้น เป็นการใช้อำนาจของศาลฝ่ายเดียว โดยที่ไม่ได้สอบถามผู้กระทำความผิดก่อนว่าผู้กระทำความผิดยังมีความประสงค์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ต่อไปหรือไม่ หากผู้กระทำความผิดมีความประสงค์ที่จะทำงานบริการสังคมต่อไป เพราะรู้สึกว่าได้บำเพ็ญประโยชน์ให้กับสังคม หรือรู้สึกว่าได้ชดเชยความผิดที่ได้กระทำลงไป ก็จะเป็นการขัดต่อความประสงค์ของผู้กระทำความผิด โดยที่มาตรา 30/2 วรรคสอง ก็บัญญัติรองรับไว้ว่า หากผู้กระทำความผิดไม่ประสงค์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ต่อไปแล้ว กฎหมายเปิดช่องให้ผู้นั้นขอเปลี่ยนแปลงคำสั่งจากให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์เป็นขอชำระค่าปรับแทน

โทษปรับเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 18 อันเป็นโทษหลักที่ศาลจะบังคับใช้กับผู้กระทำความผิด แต่โทษปรับจะไม่อาจบังคับได้ถ้าหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินที่จะชำระค่าปรับ หรือไม่มียศทรัพย์สินที่จะให้บังคับคดนำเงินมาชำระแทนค่าปรับ กฎหมายจึงมีช่องทางที่จะบังคับต่อผู้กระทำความผิดโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดไปกักขังแทนการชำระค่าปรับ แต่การกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นกระหนาบกระเทือนต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โทษกักขังมีลักษณะเช่นเดียวกับโทษจำคุก เนื่องจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการในลักษณะเดียวกัน แต่การกักขังแทนค่าปรับจะมีลักษณะที่เบากว่าโทษจำคุก ซึ่งการกักขังตัวผู้กระทำความผิดไว้ในสถานที่กักขังที่กำหนดไว้ หรือเรือนจำแต่จะมีการแบ่งโซนที่อยู่ระหว่างผู้ต้องโทษกักขังกับโทษจำคุก แต่ลักษณะของโทษจำคุกและกักขังจะเป็นโทษที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียอิสรภาพ และอาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้กระทำความผิด ส่งต่อการปรับตัวในการเข้ากับสังคมภายนอก ภายหลังการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดสังคมภายนอกอาจข้อรังเกียจเพราะเข้าใจว่าเป็นผู้นั้นได้รับโทษจำคุกจริง ๆ เนื่องจากสังคมไม่ได้ทราบถึงข้อเท็จจริง ความแตกต่างของโทษจำคุก โทษกักขัง

ผู้ต้องโทษไม่ว่าจะกรณีใดก็ถูกส่งคุมประณามไปแล้วว่าเป็นผู้ที่เคยต้องโทษจำคุก ดังที่กล่าวมานั้นจึงไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อผู้กระทำความผิดเพราะสภาพบังคับเป็นเช่นเดียวกับโทษจำคุก โอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะเรียนรู้สิ่งไม่ดีจากนักโทษคนอื่น ๆ ด้วยกันค่อนข้างสูง และผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีเท่าที่ควร โอกาสที่จะกลับมากระทำความผิดซ้ำมีค่อนข้างมาก กฎหมายจึงได้บัญญัติไว้ในเรื่องการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาดังกล่าวได้ค่อนข้างดี อันเป็นการเกิดประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดมากกว่าการกักขัง สำหรับมาตรา 30/2 ของประมวลกฎหมายอาญา ที่หากปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับได้ ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับนั้น ซึ่งเป็นการบังคับต่อผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาด โดยที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้แถลงต่อศาลก่อนที่จะมีคำสั่งปรับว่าหากศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้กระทำความผิด เพราะเงินที่ผู้กระทำความผิดมีอยู่ในขณะนั้นจำเป็นต่อการดำรงชีพหรือผู้กระทำความผิดมีภาระหน้าที่ที่จะต้องดูแลบุคคลในครอบครัวหรือผู้กระทำความผิดขาดสภาพคล่องทางการเงิน หากศาลสั่งปรับผู้กระทำความผิดก็จะกลับไปเดือนร้อนเสมือนไม่มีเงินที่จะชำระค่าปรับได้ดังเดิม

ประเด็นปัญหาประการที่สาม การที่ไม่นำมาตรการการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์มาใช้กับผู้แทนที่กระทำการแทนนิติบุคคล นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาตามที่ปัจจุบันบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นิติบุคคลจึงมีความรับผิดชอบในทางแพ่งทั้งหลายเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา แต่ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันคือ นิติบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาหรือไม่นั้น จากการสำรวจกฎหมายไทยแล้วก็ไม่พบบทบัญญัติใด ๆ ที่วางหลักว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาแต่อย่างใด หรือไม่มีบัญญัติทำนองเดียวกับที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วางหลักให้บุคคลธรรมดาจะต้องรับผิดชอบทางอาญาภายใต้หลักเกณฑ์เช่นใด แม้จะมีนักกฎหมายบางคนอ้างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 วรรคหนึ่ง ที่ว่า“ในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้น ให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และจะต้องรับผิดชอบภายใต้หลักเกณฑ์เช่นใด ยังไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายที่ชัดเจนจนกระทั่งปัจจุบัน แต่ทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กลับมีการดำเนินคดีโดยการฟ้องร้องนิติบุคคลให้ต้องรับผิดชอบทางอาญาโดยอาศัยหลักที่ว่า “ผู้แทนนิติบุคคล” เป็นผู้ดำเนินการแทนตัวนิติบุคคลซึ่งอาศัยหลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสองที่ว่า “ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล” เพื่อให้เป็นการกระทำและเจตนาในทางอาญาของนิติบุคคล ดังที่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 วินิจฉัยว่า “เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคลเมื่อผู้แทนของนิติ

บุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเจตนานั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้น นิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญาและกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนา รวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำและอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป⁴

จากการศึกษาปัญหาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 จึงพบว่าในหลักเกณฑ์ของการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น กฎหมายไม่เปิดช่องให้นิติบุคคลขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ได้ คงใช้บังคับแต่เฉพาะบุคคลทั่ว ๆ ไป เมื่อตัวแทนของนิติบุคคลก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลธรรมดาเช่นกัน การกระทำการใด ๆ ของผู้แทนนิติบุคคลย่อมอาศัยการแสดงเจตนาอาศัยความมีจิตสำนึกนึกคิดไตร่ตรองก่อนเสมอจึงจะออกไปซึ่งการกระทำในนามของนิติบุคคล ดังนั้น เพื่อให้ตัวแทนที่จะกระทำการใด ๆ แทนนิติบุคคลบุคคลที่ไปกระทำความผิดอาญาต้องถูกลงโทษเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม หรือสำนึกในการกระทำความผิดของตน หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ว่าตัวแทนนิติบุคคลไม่อาจถูกลงโทษเฉพาะรายเพราะกฎหมายอาญาลงโทษต่อบุคคลซึ่งเป็นองค์กรเท่านั้น ให้บุคคลซึ่งกระทำความแทนนิติบุคคลได้รับโทษทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

ปัญหาประการสุดท้าย ภายหลังผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว บางส่วนกฎหมายไม่เปิดช่องให้ศาลพักโทษจำคุกผู้กระทำความผิดโดยการให้ไปทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ จากการศึกษาลักษณะเกี่ยวกับการพักโทษจำคุกภายหลังผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกไปแล้วบางส่วน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/2 “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น เมื่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้ว ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต โดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด ได้แก่ การให้จำคุกไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่

⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล และผู้แทน. ประชาคมศิษย์เก่าคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กำหนดไว้ในหมายจำคุก จากบทบัญญัติดังกล่าวเมื่อจำเลย (นักโทษเด็ดขาด) ได้รับโทษจำคุกไปบ้างแล้ว บางส่วน เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเมื่อศาลเห็นสมควร อาจจะให้นักโทษเด็ดขาดนั้นได้รับโทษตามสถานที่อื่นก็ได้ซึ่งมิใช่เรือนจำ เพื่อเป็นการระบายนักโทษออกจากเรือนจำอันมีสาเหตุมาจากนักโทษในเรือนจำมีมากทำให้นักโทษล้นเรือนจำซึ่งเป็นการยากในการจัดการดูแลควบคุม แต่นักโทษที่ออกมาได้นั้นมิใช่ นักโทษทุกคนจะได้รับสิทธินี้ นักโทษนั้นจะต้องได้รับโทษมาบ้างแล้วบางส่วน คือได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต โดยการให้จำคุกที่อื่นที่มิใช่เรือนจำ หรือจำคุกที่อื่นหรือในเรือนจำตามวันเวลาที่กำหนดตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือให้จำคุกที่อื่นเพื่อจำกัดการเดินทาง เป็นต้น

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาของกฎหมายที่ไม่เปิดช่องให้ผู้ต้องโทษจำคุกทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุก เห็นควรเพิ่มเติม

สำหรับปัญหานี้ผู้ศึกษาเห็นว่าหากประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุก ก็จะเป็นผลดีต่อผู้ต้องโทษจำคุก และเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก จึงเห็นควรที่จะเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุกในประมวลกฎหมายอาญา เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เห็นควรเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 เป็นวรรคสอง โดยมีข้อความดังนี้ “ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกินสามปี ผู้ต้องโทษจำคุกอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุก หรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคดีว่าผู้ต้องโทษจำคุกอาจอยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ตามมาตรานี้ได้ และถ้าผู้ต้องโทษจำคุกยินยอม ศาลจะสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุกก็ได้”

2. ปัญหาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/2 ที่ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีเงิน ชำระค่าปรับ โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดแถลงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานะทางการเงิน

เพื่อให้หลักเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ เป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือเพื่อความยุติธรรมทั้งศาลและผู้กระทำความผิด ควรให้ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเองว่าจะชำระค่าปรับแทนการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ หรือได้แถลงต่อศาลในกรณีที่ศาลจะเปลี่ยนคำสั่งจากให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์เป็นให้ชำระปรับ อย่างไรก็ดี กฎหมายยังเปิดช่องให้ศาลสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ได้มีหลักเกณฑ์ไว้แล้วว่า หากผู้นั้นฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับผู้กระทำความผิดต่อไป จึงเห็นควรแก้ไข.

มาตรา 30/2 “ถ้าภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 30/1 แล้ว ความปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับได้ในเวลาที่ยื่นคำร้องตามมาตรา 30/1 โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องโทษปรับแถลงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฐานะทางการเงินหรือเหตุจำเป็นอื่นใดที่ไม่ควรชำระค่าปรับ หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับ โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงินค่าปรับก็ได้”

3. ปัญหาการที่ไม่นำมาตรการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์มาใช้กับผู้แทนที่กระทำการแทนนิติบุคคล

จากการศึกษาปัญหาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 จึงพบว่าในหลักเกณฑ์ของการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น กฎหมายไม่เปิดช่องให้นิติบุคคลขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ได้ คงใช้บังคับแต่เฉพาะบุคคลทั่ว ๆ ไป เมื่อตัวแทนของนิติบุคคลก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลธรรมดาเช่นกัน การกระทำการใด ๆ ของผู้แทนนิติบุคคลย่อมอาศัยการแสดงเจตนาอาศัยความมีจิตสำนึกนึกคิดไตร่ตรองก่อนเสมอจึงจะออกไปซึ่งการกระทำในนามของนิติบุคคล ดังนั้น เพื่อให้ตัวแทนที่จะกระทำการใด ๆ แทนนิติบุคคลบุคคลที่ไปกระทำความผิดอาญาต้องถูกลงโทษเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม หรือสำนึกในการกระทำความผิดของตน หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ว่าตัวแทนนิติบุคคลไม่อาจถูกลงโทษเฉพาะรายเพราะกฎหมายอาญาลงโทษต่อบุคคลซึ่งเป็นองค์กรเท่านั้น ให้บุคคลซึ่งกระทำการแทนนิติบุคคลได้รับโทษทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา จึงเห็นควรแก้ไข

มาตรา 30/1 วรรคหนึ่ง ใหม่ “ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับ ผู้ต้องโทษปรับซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลหรือบุคคลที่กระทำการในนามของนิติบุคคล ไม่มีเงินชำระค่าปรับ หรือประสงค์ที่จะขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ อาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดี

เพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ หรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคิดว่าผู้ต้องโทษปรับรายใดอยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ตามมาตรานี้ได้ และถ้าผู้ต้องโทษปรับยินยอม ศาลจะสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ ในกรณีของนิติบุคคลหรือบุคคลที่กระทำการในนามของนิติบุคคล ศาลอาจสั่งให้ลงโทษปรับหรือให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้”

4. ปัญหาภายหลังผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วบางส่วนกฎหมายไม่เปิดช่องให้ศาลพักโทษจำคุกผู้กระทำความผิดโดยการให้ไปทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพักโทษจำคุกภายหลังผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกไปแล้วบางส่วน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/2 “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น เมื่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้ว ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต โดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด ได้แก่ การให้จำคุกไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก

จากการศึกษามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 พบปัญหาว่าหลักเกณฑ์การขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่หากจำเลยได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลให้จำคุกแล้ว หากจำเลย (นักโทษเด็ดขาด) ได้รับโทษจำคุกไปบ้างแล้วบางส่วน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร จะให้นักโทษเด็ดขาดนั้นจำคุกยังสถานที่อื่นที่มีใช้เรือนจำได้ โดยกำหนดให้นักโทษเด็ดขาดนั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ได้ตามระยะเวลาที่ได้รับโทษที่เหลือ ซึ่งกรณีนี้จะเป็นผลดีต่อตัวนักโทษเด็ดขาดเองเพราะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ในระหว่างที่ได้รับโทษ และขณะเดียวกันก็มุ่งหมายให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการลงโทษผู้กระทำความผิด และทำให้ผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งการใช้มาตรการแทนการลงโทษเช่นนี้ มิใช่เป็นวิธีการในเลียงโทษจำคุกระยะสั้น เนื่องจากยังมีการบังคับโทษ โดยการจำคุกระยะสั้นผู้กระทำความผิดอยู่ดี แต่เป็นเพียงการนำมาตรการมาใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกไปแล้วสักระยะหนึ่งแล้วจึงมีโอกาสดอกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดเท่านั้น

ศึกษาจึงเห็นว่า เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมว่าด้วยมาตรการทางเลือกของประเทศไทยในการบังคับโทษมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและเกิดผลดีต่อตัวผู้กระทำความผิด ชุมชน และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังที่ได้กล่าวมานั้น เห็นควรเพิ่มเติมกฎหมายอาญาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ว่าด้วยการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์หลังจากผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลให้จำคุกขึ้นมาใหม่ เป็นมาตรา 30/4 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

“มาตรา 30/4 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น เมื่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้ว ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต

ให้จำคุกไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกโดยการให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนโทษจำคุกที่เหลือ ทั้งนี้ ลักษณะของสถานที่ทำงานดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุม และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย

คำสั่งของศาลตามวรรคหนึ่งให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง และให้นำความใน มาตรา 30/1 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เอกสารอ้างอิง

พรรณิภา พลศิลป์. **มาตรการเสริมโทษทางอาญา: ศึกษากรณี การให้ทำงานบริการสังคม.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2553

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล และผู้แทน.** ประชาชนสมัยเก่าคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นันทิ จิตสว่าง. **หลักทฤษฎีอาญา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. 2545

ประสิทธิ์ ไฉนวิไลกุล. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล.** กรุงเทพฯ: นิติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กุมภาพันธ์ 2549

ธานี วรภัทร์. **หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก.** พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน. 2558)